

tussen 1933 en 1946. Aangenaam, tenslotte, is de kalme, zo niet koele toon waarop ze de discussies volgt en samenvat. Zij kan het ook niet helpen dat het al met al een ontmoedigend verhaal is geworden: juist de partijen die de pretentie hadden te beschikken over een 'wetenschappelijk' uitgangspunt werden gekenmerkt door even vage als chaotische discussies. Er was slechts een vaag verband tussen theorie en praktijk (de linkerhand wilde niet weten wat de rechterhand deed). Toch beginnen hier enige aarzelingen over de verdere implicaties van deze dissertatie, ten dele ook opgeroepen door de allerlaatste pagina's waarin de schrijfster lijkt te betwijfelen of de lezer nog enige waardering kan opbrengen voor de betrokken partijen. Haar twijfel is vooreen deel ook het resultaat van eigen werk, namelijk de keuze voor de theorie (dan wel geloof of retoriek) als analysesniveau. Welke partij zij ook onderzocht zou hebben in de recente geschiedenis: overal zou ze een vergelijkbaar beeld van chaos, verwarring, onzin en inconsistentie aantreffen. Politiek is nu eenmaal — anders dan partijleiders gewend zijn voor te stellen en intellectuelen geneigd zijn te geloven — maar zeer ten dele een intellectuele bezigheid. Dit proefschrift over het theoretisch debat is dan ook niet meer en niet minder dan een bijdrage aan de politieke geschiedenis van twee sociaal-democratische partijen, waarvan overigens de een het eindelijk gelukt is het isolement waarin het zeker een decennium te lang door de katholieken werd gehouden te doorbreken (en al die flauwekul van Banning en Vorrink was daarvoor nodig) en de ander als eerste sociaal-democratische partij in West-Europa een helder programma ontwikkelde ter bestrijding van de crisis. Een niet geringe prestatie op de misschien wel belangrijkste toetssteen van een politieke partij: effectiviteit.

P. de Rooy

J. Grandia, *De arbeider-wethouder Dries van der Vlerk. Een leven van dienst aan de gemeenschap* (Amsterdam: Stichting beheer IISG, 1990, 376 blz., f48,-, ISBN 90 6861 051 1).

In deze biografie beschrijft Jan Grandia, die kort voor de publikatie van zijn studie overleed, het leven van 'arbeider-wethouder' Dries van der Vlerk (1903-1981) die opklom van eenvoudig leerling-electriciën tot wethouder te Rotterdam voor respectievelijk de post van volksgezondheid en die van onderwijs en volksontwikkeling in de jaren 1945 tot 1962. Deze carrière is nauw verbonden met de participatie van beschrevene in talrijke sociaal-democratische organisaties. Natuurlijk in SDAP/PvdA — Van der Vlerk maakte twintig jaar lang deel uit van de Partijraad van de PvdA — ; voorts in de AJC; het 'Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling'; de VARA en enkele andere organisaties. Van der Vlerks levensloop is een fraai voorbeeld van de sociale stijngsmogelijkheden van een (voormalig) arbeider binnen de sociaal-democratische partijorganisatie. Tevens zien we in zijn persoon de wassende invloed van het gezindheids- en cultuursocialisme weerspiegeld, zoals dat binnen SDAP en AJC tot uiting kwam. Van der Vlerk was een overtuigd cultuur-socialist, die na verzetsactiviteiten in de tweede wereldoorlog tot het christen-socialisme overging. Daarnaast is Van der Vlerks leven expressie van de integratie der sociaal-democratie binnen een 'sociaal kapitalisme', dat mede dankzij de strijd van de beweging tot stand zou komen.

Het had voor de hand gelegen beschrijving en interpretatie van Van der Vlerks leven te plaatsen binnen het kader van bovenvermelde 'Leitmotive'. Helaas is dit slechts zeer ten dele gebeurd. Grandia's studie concentreert zich toch vooral op een gedetailleerde weergave van het feitelijk verloop van Van der Vlerks politieke- en privé-leven. Behulpzaam daarbij is ongetwijfeld het feit, dat de auteur decennia lang bevriend was met het gezin Van der Vlerk en als Rotterdams ambtenaar jarenlang met wethouder Van der Vlerk samenwerkte. We mogen vanuit deze

betrokkenheid het wel en wee van de Van der Vlerks meebeleven, waarbij kostelijke anekdotes de revue passeren. Dit engagement heeft evenwel ook een keerzijde. Ondanks de bezwering van Grandia een 'optimale objectiviteit' te betrachten ten aanzien van zijn onderwerp (10), toont de studie een heftige defensie van Van der Vlerks wethouderschap, waarbij diens critici op al te kritische wijze worden bejegend. Hoogst merkwaardig is ook de min of meer psychoanalytische beschouwing, die Grandia over Van der Vlerk en vrouw ten beste geeft. De analyse is sterk speculatief en demonstreert vooral het gebrekkige compositorische en interpretatieve karakter van Grandia's benadering. Er is veel te weinig sprake van een 'organisch verband' tussen de persoon Dries van der Vlerk en de diens leven en denken (mee)bepalende sociale, culturele, partijorganisatorische en politieke factoren. De studie draagt een sterk verbrokkeld karakter waarbij afzonderlijke thema's, zoals bovenvermelde psychische analyse maar ook de weergave van historische ontwikkelingen van SDAP/PvdA en AJC, vrijwel los van het biografische hoofdverhaal worden gepresenteerd. Ondanks niet onverdienlijke beschouwingen over met name het cultuur-socialisme kenmerkt Grandia's studie zich zeeroverwegend door enerzijds een gefragmenteerde politieke- en cultuurgeschiedenis en anderzijds door een sterk evenementiële persoonsbeschrijving.

Heel merkwaardig is eigenlijk dat een zo ambitieus opgezette studie, die de auteur meer dan acht jaar zwoegen heeft gekost, qua wetenschappelijke verantwoording zo betreuzwaardig pover blijkt. Een notenapparaat ontbreekt en de lezer moet het stellen met een literatuuropgave per paragraaf, die verre van volledig lijkt en in ieder geval het betoog onvoldoende controleerbaar maakt. Dit is zeker niet van belang ontbloot gezien merkwaardige onjuistheden, die in het boek voorkomen. Zo laat de auteur *Het Communistisch Manifest* in 1874 verschijnen (125) en de jeugdorganisatie *De Zaaier* kort na het Deventer schisma van 1909 verdwijnen (33). Ook blijken eigennamen meerdere malen incorrect gespeld. Daar komt bij, dat de auteur zich niet bewust is van eigen politiek-ideologische voorkeuren, te situeren in cultuur- en gezindheidssocialistische opvattingen. Ze blijken de historische beschouwingen danig te kleuren en dragen bij aan een plechtstatig taaieigen, waarin termen als 'dienst aan de gemeenschap' en 'deel van de nationale volksgemeenschap' — ondanks Grandia's volstrekt zuivere bedoelingen — bij mij een lichte huivering verwekten.

Rest tenslotte te vermelden, dat het boek zeer fraai is uitgegeven en voorzien van een uitgebreid aanhangsel, waarin talrijke persoonlijke informatie omtrent Dries van der Vlerk zijn opgenomen.

M. H. J. Buiting

A.-M. Smit, *Varen, vechten of berechten. Nederlandse maritieme rechtspraak op het grondgebied van Groot-Brittannië gedurende de tweede wereldoorlog* (Arnhem: Gouda Quint, 1991, 174blz., f25,-, ISBN 90 6000 799 9).

Dit werk bevat hoofdpunten uit het onder dezelfde titel bij dezelfde uitgever verschenen — 881 pagina's tellende — proefschrift, waarop Anne-Maria Geertruida Smit op 4 december 1989 aan de KU te Nijmegen promoveerde. G. J. M. Corstens en O. Moorman van Kappen traden op als promotores. Voor vele details, maar ook voor een verantwoording van de onderzoeksmethode volstaat de auteur dan ook — terecht — met een verwijzing naar haar proefschrift.

Hoofdstuk I beschrijft de situatie van de Nederlandse koopvaardijvloot gedurende de tweede wereldoorlog en de gevaren waaraan de opvarenden bloot stonden. Het vormt aldus een — hoofdzakelijk op de standaardwerken van K. W. L. Bezemer, respectievelijk L. L. von